

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผลการวิจัย

พญาจำเมือง หรือ พ่อขุนจำเมือง เป็นกษัตริย์ลำดับที่ 9 แห่งราชวงศ์สุทนต์ยาว ประสูติเมื่อวันพฤหัสบดี ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6 ปีจอ สัมฤทธิศก พ.ศ.1781 พระองค์ปกครองเมืองพะเยาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 1801-1841 เป็นกษัตริย์แห่งเมืองพะเยาที่ได้รับการยืนยันด้วยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนว่าเป็นกษัตริย์ที่มีอยู่จริง และสร้างความรุ่งเรืองให้กับเมืองพะเยาเป็นอย่างยิ่ง

พญาจำเมือง เป็นพระสหายร่วมกับพญามังรายตั้งแต่เยาว์วัย จากการสร้างสัมพันธไมตรีทางเครือญาติระหว่างกษัตริย์เมืองสุทนต์ยาวและกษัตริย์แห่งเมืองเงินยางด้วยการสมรสมาโดยตลอด และเมื่อพญาจำเมืองทรงพระชนม์มาได้ 16 พรรษา ได้เดินทางไปศึกษา ณ เมืองละโว้ กับสุพันตฤาษีโดยมีพระสหายร่วมรุ่น คือ พ่อขุนรามคำแหง การเป็นพระสหายกันของกษัตริย์ไทยทั้งสามพระองค์ทำให้ร่วมกันป้องกันภัยจากมองโกล ด้วยการทำสนธิสัญญาสามกษัตริย์ ใน พ.ศ.1830 เรียกว่าสนธิสัญญาลุ่มน้ำอิง

การทำสนธิสัญญาลุ่มน้ำอิง กระทำโดยการสละพระโลหิตลงในภาชนะพระองค์ละหยดประสมน้ำสัตยาบันและประทับนั่งเอาพระปฤษฎางค์ (หลัง) เข้าพิงกันบริเวณริมฝั่งแม่น้ำสายตาว่าจะเป็นมิตรสหายกันจะไม่ทำการรุกรานเขตแดนของกันและกันและไม่เป็นข้าศึกทำศึกสงครามต่อกันและต่อมาแม่น้ำสายตาวิ่งเปลี่ยนชื่อเป็น “แม่น้ำอิง”

ด้วยความสัมพันธ์ของกษัตริย์ทั้งสามพระองค์ ชาวล้านนาจึงมีความศรัทธาต่อกษัตริย์ทุกพระองค์เป็นอย่างยิ่ง จึงจัดงานในการบวงสรวงอนุสาวรีย์กษัตริย์ทั้งสามพระองค์ตามแต่ประเพณีที่ยึดถือกันมา ของแต่ละจังหวัด เช่น จังหวัดเชียงราย จัดพิธีบวงสรวงพญามังรายมหาราช ในวันที่ 26 มกราคม ณ อนุสาวรีย์พญามังรายมหาราช จังหวัดเชียงรายของทุกปี และจัดการแสดงฟ้อนเล็บเชียงรายเพื่อใช้ในการประกอบพิธีบวงสรวง

สำหรับการจัดพิธีบวงสรวงพญาจำเมือง ของจังหวัดพะเยาจัดขึ้น ในวันที่ 5 มีนาคม ของทุกปี ณ อนุสาวรีย์พ่อขุนจำเมือง สวนสาธารณะเทศบาลเมืองพะเยา (สวนสมเด็จพระย่า 90 ปี) หน้ากว๊านพะเยา ทั้งนี้การจัดพิธีบวงสรวงดังกล่าวเป็นการจัดขึ้นเพื่อระลึกถึงพระกิตติคุณแห่งกษัตริย์ผู้ทรงปกป้องบ้านเมืองให้มีความสงบสุข

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

และมีความเจริญรุ่งเรืองจนถึงปัจจุบัน เป็นการประกาศพระเกียรติคุณให้กับชนรุ่นหลังได้ทราบ สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในท้องถิ่น และสร้างความเป็นสิริมงคลให้กับบ้านเมืองอีกด้วย แต่พิธีบวงสรวงพญางำเมือง จังหวัดพะเยานั้นยังขาดชุดการแสดงสำหรับประกอบพิธีในพิธีบวงสรวงแต่พญางำเมือง

ในฐานะที่มหาวิทยาลัยพะเยา เป็นมหาวิทยาลัยที่มีวัตถุประสงค์ในการผลิตบัณฑิตและบริการความรู้แก่ประชาชน สาขาวิชาศิลปะการแสดง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ จึงได้จัดทำ การวิจัยเรื่อง “พ็อนไหว้สาพญางำเมือง” โดยการนำเอาศิลปะการแสดงของจังหวัดพะเยา มาสร้างสรรค์เป็น งานศิลปะการแสดงที่สามารถนำไปประกอบพิธีบวงสรวงพญางำเมืองของจังหวัดพะเยา และสร้างการแสดงชุดนี้ให้ เป็นการพ็อนประจำจังหวัดพะเยา เพื่อเป็นการประกาศเกียรติคุณแห่งบูรพกษัตริย์ที่มีความสำคัญของท้องถิ่นและ ประชาชนชาวจังหวัดพะเยา ให้สมดังปณิธานของมหาวิทยาลัยพะเยาที่ว่า “ปัญญาเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน”

1.2 วัตถุประสงค์

เป็นผลงานสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงเพื่อบวงสรวงพญางำเมือง บนพื้นฐานอัตลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศิลปะการแสดง หมายถึง นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ และองค์ประกอบการแสดง

1.3.2 ขอบเขตด้านปริมาณ

ผลงานสร้างสรรค์ จำนวน 1 ชุดการแสดง

1.4 ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย

1.4.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

- (1) การศึกษาเบื้องต้น จากการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารทางวิชาการ ตำรา รายงานแนวความคิด และบทความจากวารสารต่าง ๆ ที่เป็นหลักการ แนวความคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- (2) การศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยจะดำเนินการสำรวจ จัดเก็บข้อมูลในพื้นที่ จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นสถานที่ที่พญางำเมืองปกครองเมืองภูกามยาว จังหวัดเชียงใหม่ เมืองหลวงของอาณาจักรล้านนา จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นอาณาจักรร่วมสมัยกับพญางำเมือง และประติมากรรมเกี่ยวกับกับเทวดาแบบล้านนาที่มีความสมบูรณ์ และอนุสาวรีย์

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ของกษัตริย์ทั้ง 3 ใน จังหวัดพะเยา เชียงราย เชียงใหม่ รวมถึงตามสถานที่สำคัญ
ดังนี้

- **พิพิธภัณฑเวียงพยาว (วัดลี)** สถานที่รวบรวมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ
เกี่ยวกับ พระพุทธรูปหินทรายศิลปะสกุลช่างพะเยา และเป็นแหล่งเรียนรู้
ประวัติศาสตร์และโบราณคดีของเมืองพะเยาในอดีต
- **หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ** สถานที่จัดแสดงวัตถุโบราณ รวมถึงเอกสาร
ข้อมูลสำคัญทางประวัติศาสตร์ ทั้งวรรณกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม
ประเพณี และวิถีความเป็นอยู่ของชาวพะเยา
- **วัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่** วัดที่มีความสำคัญ ทั้งด้านโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ
เป็นสถานที่ที่กษัตริย์แห่งราชวงศ์เม็งรายสถาปนาขึ้น และใช้เป็นที่ตั้งคายนา
พระไตรปิฎกครั้งที่ 8 ของโลก มีปฏิมากรรมปูนปั้นเทวดาประดับรายล้อมพระ
วิหารและเจดีย์
- **พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่** เป็นพิพิธภัณฑชาติพันธุ์วิทยา และ
ศูนย์กลางการศึกษา การอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของภาคเหนือ
ตอนบน ได้แก่ เครื่องไม้แกะสลัก เครื่องถ้วยภาคเหนือ เครื่องใช้ใน
ชีวิตประจำวันของชาวล้านนา และชาวเขาเผ่าต่างๆ
- **หอประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่** เป็นสถานที่แสดงนิทรรศการ เรื่องราวตั้งแต่
การสร้างเมืองเชียงใหม่ จนกระทั่งกลายเป็นศูนย์กลางอาณาจักรล้านนา ที่มี
ความรุ่งเรือง ด้านการค้า ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม
- **พิพิธภัณฑพื้นถิ่นล้านนา จังหวัดเชียงใหม่** เป็นสถานที่ จัดแสดงเรื่องราว
การดำเนินชีวิต พุทธประวัติ พุทธศิลป์ เครื่องใช้ สำหรับพิธีกรรมต่างๆ
สถาปัตยกรรม และงานศิลปกรรมต่างๆมากมายของชาวล้านนา จากอดีตจนถึง
ปัจจุบัน
- **อนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งราย** วัดพระแก้วเชียงราย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
ในเครื่องทรงกษัตริย์นักรบ แบบชาวเหนือ ประกอบพิธีหล่อที่โรงหล่อต้นยาง
หลวง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
- **อนุสาวรีย์พญามังราย** อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ลักษณะของอนุสาวรีย์พ่อ
ขุนเม็งราย เป็นพระรูปของพระองค์หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ขนาดเท่าครึ่งของคน

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ธรรมดา ทรงเครื่องพระมหากษัตริย์สมัยโบราณ ประทับยืนบนฐานสูงประมาณ 3 เมตร ทรงถือดาบด้วยพระหัตถ์ซ้ายแนบกับพระเพลา

- **อนุสาวรีย์พญางำเมือง** จังหวัดพะเยา เป็นพระบรมรูปที่หล่อด้วยสำริด ความสูงเท่าครึ่งขององค์จริงในท่าประทับยืน ทรงชุดกษัตริย์สวมมงกุฎ พระหัตถ์ถือดาบอาญาสิทธิ์ หันพระพักตร์ไปทางกว๊านพะเยา ประดิษฐานบริเวณสวนสาธารณะริมกว๊านพะเยา
- **อนุสาวรีย์สามกษัตริย์** จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพระบรมรูป "สามกษัตริย์" หล่อด้วยทองเหลืองและทองแดงรมดำ มีขนาดเท่าครึ่ง จากพระบาทถึงพระเศียรไม่รวมยอดมงกุฎ มีความสูง 270 เมตร ออกแบบและทำการ ปั้นหล่อ โดยคุณไข่มุกด์ ชูโต ใช้เวลา 10 เดือน พระบรมราชานุสาวรีย์สามกษัตริย์ คือ พญามังราย พญาร่วง และพญางำเมือง ซึ่งเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทย ที่พระมหากษัตริย์สาม พระองค์มาทรงร่วมกันวางแผน การสร้างเมืองเชียงใหม่

(3) การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน สมาชิกในชุมชน ที่มีความสนใจ และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษาสัมภาษณ์ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการแสดง ดังนี้

- นางสาวจุฬาสินี พรหมเผ่า นายกเทศมนตรีเมืองพะเยา
- นายสายรุ้ง ธาดาจันทร์ ประธานสภาวัฒนธรรมเมืองพะเยา
- นายอริน พูลเกษม ศิลปินศิลปะการแสดงพื้นบ้านจังหวัดพะเยา
- นายศุภชัย สิทธิเลิศ หัวหน้าภัณฑารักษ์พิพิธภัณฑวัตถุวัดพระแก้ว
จังหวัดเชียงราย
- นางรุ่งนภา ภูบุปผา ประธานศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
เทศบาลเมืองพะเยา
- นางปานชาติ วิชิตนันท์ อาจารย์นาฏศิลป์โรงเรียนเทศบาล 1
- นายจักรกฤษ การประชิด เลขาธิการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
เทศบาลเมืองพะเยา

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

1.4.2 ประมวลผลข้อมูล

1.4.3 การสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะการแสดง

1.4.4 การนำเสนอและการประเมินผล

1.4.5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

1.5 กรอบแนวความคิด และทฤษฎีของการวิจัย

ชาวล้านนามีความศรัทธาในสามกษัตริย์ คือพ่อขุนรามคำแหง พญามังราย และ พญาจำเมือง ซึ่งเป็นผู้มีคุณูปการมากมายต่อบ้านเมือง แต่ปัจจุบันความศรัทธาในพ่อขุนจำเมืองไม่ได้รับความสำคัญเท่าที่ควร ฐานะที่มหาวิทยาลัยพะเยามีปณิธาน “ปัญญาเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน” ในฐานะที่มหาวิทยาลัยพะเยามีหน้าที่รับผิดชอบศิลปวัฒนธรรมโดยตรง จึงเห็นว่าเป็นโอกาสที่ดีที่จะทำการเทิดพระเกียรติของพญาจำเมือง ให้ประชาชนในภูมิภาคและทั่วประเทศได้สดับรับชมและรับฟังใน พระเกียรติคุณของพระองค์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการปลูกจิตสำนึกและสร้างความภูมิใจของคนท้องถิ่น อีกทั้ง ยังเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของตนเองและท้องถิ่นสืบไป โดยใช้ทฤษฎีหลักใน การสร้างสรรค์การแสดงได้แก่

1.5.1 การสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะการแสดง

ในการสร้างสรรค์ครั้งนี้ ใช้หลักการนาฏยประดิษฐ์ของศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิจารณ์รักษ์ ในการสร้างสรรค์ ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุม ปรัชญา ความหมาย กระบวนท่าการแสดง องค์ประกอบการแสดง มีรายละเอียดดังนี้

- 1) กำหนดขอบเขต และรูปแบบการแสดง
- 2) ประมวล และสร้างสรรค์ศิลปะการแสดง
- 3) การคัดเลือกนักแสดง และการฝึกซ้อมการแสดง
- 4) นำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ
- 5) บันทึกการแสดงลงแถบวีดิทัศน์

1.5.2 การประกอบสร้างงานศิลปกรรม ของศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล

วิจารณ์รักษ์ มี 7 ขั้นตอนสำคัญที่ควรมีคำอธิบายทางวิชาการ ดังนี้

- 1) การกำหนดแนวคิด (design conception)
- 2) การออกแบบร่าง (design exploration)
- 3) การพัฒนาแบบ (design development)
- 4) การประกอบสร้าง (design construction)

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

- 5) การเก็บรายละเอียด (design refinement)
- 6) การนำเสนอผลงาน (design presentation)
- 7) การประเมินผล (design evaluation)

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.6.1 มีผลงานสร้างสรรค์เพื่อบวงสรวงพญางำเมือง
- 1.6.2 เพื่อประกาศเกียรติคุณแด่พญางำเมือง
- 1.6.3 เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชนและจังหวัดพะเยา
- 1.6.4 เป็นการตอบสนองต่อภารกิจของมหาวิทยาลัยในการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม